BESCHRIJVING

VAN

BANTAM EN DE LAMPONGS

DOOR

JONKHR. J. DE ROVERE VAN BREUGEL.

Ons artikel "Bantam in 1786"¹ bevatte den voornamen inhoud van drie opstellen, gevonden onder de papieren van wijlen den Heer NICOLAAS ENGELHARD. De naam van den schrijver dier opstellen bleek niet met zekerheid, maar de hier en daar voorkomende initialen schenen het vermoeden te regtvaardigen, dat zij waren gevloeid uit de pen van den Heer J. DE ROVERE VAN BREUGEL, van wien het bekend was dat hij, omstreeks dien tijd, als koopman en administrateur te Bantam was geplaatst geweest.

Deze gissing is thans zekerheid geworden. Door de welwillendheid van den Minister van Koloniën is het Instituut onlangs in het bezit gekomen van een Handschrift, getiteld: *"Beschrijving van het koninkrijk Bantam, benevens de onderhoorige Lampongsche kust, behelzende een berigt omtrent dat Rijk, den aard en de gewoontens der inwoners en den staat waarin hetzelfde was in den jaare 1787, door JAN DE ROVERE VAN BREUGEL, als koopman te dezen Commandement beschijden. Bantam in het Fort Speelwijk, A°. 1787."* Eene vergelijking van dit Handschrift met de bovenvermelde opstellen, heft allen twijfel op met opzigt tot den per-

¹ Zie *Bijdragen tot de Taal- Land- en Volkenkunde van Ned. Indië*. Nieuwe volgreeds, Deel I, bl. 107 tot 170.

soon des schrijvers; allen hebben wij aan dezelfde hand te danken, hoewel zij onderling verschillen, zoo wel in inhoud als in vorm.

Na in het bezit gekomen te zijn der *Beschrijving*, had het Bestuur van het Instituut zich de vraag te beantwoorden, of de plaatsing in zijne Bijdragen van den voornamen inhoud der eerst ontdekte handschriften, het openbaar maken van het thans ontvangene onnoodig heeft gemaakt? Aan die vraag is een ontkennend antwoord ten deel gevallen. De *Bedenkingen* zijn toch van een' administrativen en staatkundigen aard, de *Beschrijving* is zuiver historisch-ethnographisch; zoowel het eene als het andere stuk heeft hoofdzakelijk een stereotypisch belang voor het tegenwoordige geslacht; het leert daaruit kennen hoedanig de toestand, de inrigting, de verwachtingen van Bantam waren tachtig jaren geleden, mitsdien vóór de groote staatkundige en administrative hervormingen, die met de regering van DAENDELS (1808) een aanvang namen. Zulke bescheiden geven den beoefenaars der statistiek de gelegenheid tot het maken van vergelijkingen tusschen het verledene en het tegenwoordige, ter betere waardering van de gevolgen van een Europeesch bestuur, al is het ook niet vrij van de smet van verpligte kulturen en andere, door de wetenschap afgekeurde, instellingen.

Achter de *Beschrijving* volgt, in tabellarischen vorm, de naamlijst der Vorsten, die van 1682 tot 1782 in Bantam den scepter hebben gezwaaid, voorts die der commandeurs en kapiteins, die er bescheiden waren, en eindelijk eene opgave van de jaarlijksche productie van peper. Ook dit stuk is van den Heer DE ROVERE VAN BREUGEL afkomstig en is ter beschikking van het Instituut gesteld door M^r. R. Baron VAN BREUGEL, Lid van den Raad van State, aan wiens welwillendheid wij ook de navolgende biographische bijzonderheden omtrent den verdienstelijken schrijver, zijnen oom, te danken hebben.

In het jaar 1788 naar Nederland teruggekeerd, vestigde Jonkh. JAN DE ROVERE VAN BREUGEL zich te Utrecht, aanvankelijk als Raad in de Vroedschap en na de gebeurtenissen van 1795, als ambtelooz burger. Na 1806 was hij Commissaris en Ontvanger der Verponding en vervolgens Ontvanger der Directe Belastingen. Hij stierf te Utrecht den 27sten April 1829, als Lid der Ridderschap van die Provincie.

Onder zijne nagelaten papieren is gevonden de minute van eenen brief, zonder opschrift of dagteekening, dien wij hier laten volgen, omdat wij er de geschiedenis in vinden van de handschriften waarvan thans sprake is:

“In dienst der Nederlandsche O. I. Comp. als *fiscaal*, op verzoek des Konings van Bantam, aldaar bevorderd zijnde tot *Secunde* en *Administrateur* van 's Comp^s. goederen op dat comptoir, wierd ik in staat gesteld, door de verkeering aan het hof en nog meer door de verkeering met de, sedert zoo vele jaren, in 't stof verbannen papieren op de Secretarij te Bantam, mij te bekwamen in dienst van mijne betaalsheeren, zoo wel in mijne toenmalige charge, als die waartoe ik verder had kunnen bevorderd worden, indien niet de zucht om na 't lieve Vaderland te rug te keeren, door gedurige ziekten aangewakkerd, mij eindelijk had overheerd.

Ik had op aanmoediging des toenmaligen Gouverneurs-Generaal ALTING een *plan* tot verbetering der peepercultuur en uitbreiding der commercie, te gelijk ter bezuiniging van 's Comp^s. omslag op Bantam gemaakt, 't welk de goedkeuring van dien kundigen bestierder der uitgebreide Comp^s. bezittingen wegdroeg, en ten gevolge had eenige verbeteringen; maar, zoo als 't in mijn tijd meest ging, de wortel van 't kwaad wierd niet aangestast, de Commandeur meende vermindering van aanzien en inkomen te zullen ondergaan, deze had ook zijne patronen en de zaak wierd aan den spijker gehangen en alles met schoone beloften, opgecierende rapporten of wijdloopige verantwoordingen goedge maakt.

Ik liet evenwel den moed niet zakken en ondernam een uitgebreider taak. Behalve eene *Beschrijving* van 't Koningrijk Bantam, uit de origineele actens en papieren aldaar ter Secretarij berustende opgesteld, schreef ik deze *Bedenkingen* over het Etablissement der Nederlanders aldaar, en dit overgaf ik den Heer ALTING, welke mij door eigenhandige brieven zijnen dank betuigde en mij verzocht geen grond onbebouwd te laten, maar mijn begonnen werk te voltooijen, en hem onbewimpeld opening te geven van al wat tot herstel van Bantams vervallen staat kon strekken, mij verzekerende dat mijn ijver en trouw niet onbeloond zouden blijven.

Edoch omtrent dien tijd riepen familie-omstandigheden mij terug, en ofschoon eindelijk beginnende aan 't klimaat te gewennen, de herinnering van zeven jaren gemeenschap met geneesmiddelen deed mij besluiten om, tevreden met een matig doch eerlijk overgewonnen fortuijn, in de schoot der mijnen terug te keeren.

Een ieder weet, *dat men bij vertrek uit de Oost onder anderen belooft Compⁿ geheimen aan niemand te openbaren.* Zulks heeft mij tot nu toe weerhouden dit geschrift, ja zelfs mijne Beschrijving van Bantam, wereldkundig te maken. Thans daar het Gouvernement zelf de beheering der O. I. zaken aan zich genomen heeft, daar hetzelfde werkzaam is, om met rijp beraad, dat oude gebouw ten meesten profijte voor de Natie eene gedaante te geven; zoo vinde ik mij uit erkentenis en vaderlands-liefde gedrongen dit geringe aan U, Bestuurders van ons Gemeenebest, eerbiedig op te dragen.

Hoezeer ik geen aanspraak maak als schrijver eenigen lof te verdienen en dit geschrift alleen handelt over een gering gedeelte van onze Oost-Indische Bezittingen, dewijl nochtans in meenige schriften het eiland Java, als thans het voornaamste onzer possessiën, het hoofdonderwerp is, en Bantam daarvan een groot gedeelte uitmaakt, zoo schijnt het mij toe, dat mijn werk misschien ook eenig nut in 't behandelen dezer belangrijke zaak kan doen, en 't is daarom dat ik de vrijheid neme Uw Eminent Collegie hetzelfde aan te bieden.

De reden waarom ik niet al overlang de vruchten mijns arbeids den Lande hebbe opgeofferd, is alleen het gering denkbeeld dat ik er zelfs van had. Nader overtuigd dat het aan mij niet staat om daar over te oordeelen, heb ik mijn eigenliefde overwonnen en wanneer ik hiermede geen nut of voordeel aan de Maatschappij toebreng, zal ik mij daarmede troosten, dat ik het heb willen doen."

Tot welk *eminent Collegie* de brief gerigt was en wanneer hij werd geschreven, blijkt niet; maar wanneer men zich herinnert dat VAN BREUGEL behoorde tot de staatkundige partij die in 1795 het onderspit moest delven, en dat de Staatsregeling van 1805 door die partij werd beschouwd als de aanvang van eene betere orde van zaken, dan is de gissing niet onwaarschijnlijk, dat de brief geschreven is aan het bij die

Staatsregeling ingestelde Collegie der Staten-Generaal. De Raadpensionaris hield zich inderdaad ijverig met de Indische zaken bezig; de zending van de Heeren VAN GRASVELT en ELOUT stond daarmede in verband. Dat de brief inderdaad is verzonden, laat zich afleiden uit de omstandigheid dat de manuscripten zich niet meer bij de minute bevinden.

De in den brief van VAN BREUGEL vermelde *Beschrijving van het Koninkrijk Bantam*, opgesteld uit de ter Secretarije van Bantam destijds aanwezige originele acten en papieren, is zonder twijfel het stuk, thans door Z. E. den Minister van Koloniën aan het Instituut gezonden en hier achter volgende.

De *Bedenkingen*, die de Heer VAN BREUGEL zegt aan den Gouverneur-Generaal ALTING te hebben overhandigd, mag men aannemen dat zijn vervat in het Handschrift, gedagteekend Bantam, November 1786, gevonden onder de papieren van den Heer NICOLAAS ENGELHARD, den schoonzoon van dien Gouverneur-Generaal, en waarvan de voorname inhoud reeds door het Instituut is bekend gemaakt¹.

Op zijne reize naar Nederland, in 1788, aan boord van het schip *Juſerouwe Johanna*, schreef VAN BREUGEL een vervolg op die *Bedenkingen*, en het is waarschijnlijk dat hij, in Nederland aangekomen, ook dat vervolg aan den Gouverneur-Generaal ALTING zal hebben gezonden, vermits het, met de eerste reeks van bedenkingen, gevonden is in de nalatenschap van den Heer ENGELHARD.

¹ Zie Bijdragen, enz. Nieuwe volgrees, I, p. 107.